

Seletuskiri erakonnaseaduse muutmise seaduse (oligarhia mõjuvõimu vähendamiseks poliitikas) eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Eelnõu eesmärk on tugevdada Eestis demokraatia toimimist, vähendades ühe konkreetse isiku või huvirühma liigset mõju erakondadele ja nende poolt tehtavatele poliitilistele otsustele.

Eelnõuga tehakse järgmised muudatused:

- füüsilise isiku annetusele seatakse ülempiir 100 000 eurot ühes kalendriaastas;
- erakonna põhikirjas kehtestatud liikmemaksust suuremad summad loetakse annetuseks ja kuuluvad samuti annetustele seatud ülempiiri alla;
- valimiskampaania kuludele kehtestatakse ülempiir 1 000 000 eurot;
- füüsilistel ja juriidilistel isikutel tekib kohustuse avaldada poliitilisi eelistusi käsitlevate uuringute rahastajad ja uuringute sisu, kui nende maksumus ületab 10 000 eurot aastas.

Eelnõu loob selgemad ja läbipaistvamad piirid erakondade rahastamisele, et vältida olukordi, kus erakond sõltub rahaliselt üksikutest annetajatest või varjatud huvirühmadest, kes võivad otseselt mõjutada poliitiliste otsuste sisu või suunda.

Demokraatia eeldab, et poliitiline võim ja esindatus lähtuksid kodanike võrdsetest võimalustest avalikus arutelus ja otsuste tegemisel. Kui erakond sõltub rahaliselt vähestest annetajatest, tekib risk, et poliitiline protsess allub ebaproportsionaalselt nende isikute huvidele.

Selline olukord kahjustab poliitilist pluralismi, usaldust erakondade vastu ja võrdset valimisvõimalust.

Rahaliselt sõltuv erakond võib:

- kujundada poliitikat annetaja majanduslike huvid järgi;
- vähendada oma liikmete rolli ja liikmeskonna kaasatust;
- tekitada korruptsiooniriski ja huvid konfliktide;
- kahjustada kodanike usaldust valimiste ja demokraatlike institutsioonide vastu.

Sellised riskid on nähtavad mitmes Euroopa riigis, kus erakondade rahastamise läbipaistmatus on viinud poliitilise korruptsiooni, huvid konflikti või avaliku võimu kaaperdamiseni majanduslike gruppide poolt.

Eestis on erakondade rahastamise süsteem üldjoontes hästi toimiv, kuid suuremahulised üksikannetused on tekitanud perioodiliselt küsimusi poliitilise mõju ulatuse kohta.

Ehkki Eesti seadusandlus ei sea piiri rahalise annetuse ülemmääradele (see on vaid sularaha annetuste puhul), siis osad riigid on seda siiski teinud. Soome ühe annetaja ülempiiriks on 30 000 eurot aastas, Iirimaa 6 350 eurot, Leedus umbes 10 000 eurot (10× keskmine palk), Portugalis 12 000 eurot.

Nendes riikides peetakse annetuste ülempiiri oluliseks demokraatia kaitsemeetmeks - see vähendab ühe inimese või grupi mõju erakonnale ning toetab võrdsemat osalust poliitilises elus.

Uuringute tellimine toetab erakondade poliitilist tegevust, annab võimaluse mõista elanike vajadusi ja probleeme. Uuringu tulemuste avaldamist saab kasutada avaliku arvamuse mõjutamiseks ning uuringu tulemuste järgi on võimalik kujundada poolt või vastu kampaaniaid. Seega võib uuringutel olla oluline mõju erakondade tegevusele ja valimistulemustele. Hetkel on reguleerimata uuringu tellimine juriidilise või füüsilise isiku poolt erakonna kasuks, millel võib olla oluline mõju inimeste valimiskäitumisele.

Selline varjatud rahastamine moonutab ausat poliitilist konkurentsi ja võib anda erakondadele või kandidaatidele ebaõiglase eelise valimistel. Läbipaistvus kaitseb nii avalikkuse õigust teada, kes mõjutab poliitilist diskursust, kui ka erakondade usaldusväärsust.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik poolthäälteenamus.

2. Seaduse eesmärk

Käesoleva eelnõu eesmärk on suurendada demokraatliku poliitika usaldusväärsust.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu § 1 punktiga 1 sätestatakse füüsilise isiku poolt tehtava annetuse ülempiir, milleks on 100 000 eurot ühes kalendriaastas ehk erakonnal on lubatud majandusaasta jooksul füüsiliselt isikult vastu võtta annetusi kuni 100 000 eurot aastas. Erakonna põhikirjas kehtestatud liikmemaksust suurem summa loetakse annetuseks ning sellele kohaldatakse samuti annetuse ülempiiri. Annetus, mis ületab seaduses sätestatud ülempiiri, loetakse keelatud annetuseks ja see tuleb tagastada riigieelarvesse. Annetuse ülempiiri kohaldamisel arvestatakse annetuste kogusummat, sõltumata annetuse tegemise viisist või vormist.

Eelnõu § 1 punktiga 2 kohaselt tunnistatakse kehtetuks EKS § 12⁴ lõige 1, mille kohaselt erakond tagastatakse keelatud annetus üldjuhul viivitamata selle teinud isikule. EKS § 12⁴ sätestab keelatud annetuse vastuvõtmise tagajärje. Keelatud annetus tuleb tagastada viivitamatult selle teinud isikule ja kui tagastamine ei ole võimalik, siis kanda see riigieelarvesse. Kehtiv regulatsioon võimaldab erakonnal kasutada tasuta ja ilma lisakuludeta (intress, viivis) ebaseaduslikke vahendeid, mis alles pärast komisjoni ettekirjutust tuleb tagastada annetuse teinud isikule. Selline kord ei motiveeri annetajaid ega erakondi keelatud annetuse tegemisest ja vastuvõtmisest loobuma, sest võimalikud tagajärjed on liiga leebed. Erakondade ebaseaduslik rahastamine on keelatud ning keelatud annetuse tegija ei saa eeldada, et kui tema annetusest teada saadakse, siis talle raha lihtsalt tagastatakse. Ka Riigikohus on oma 10.11.2016.a. tehtud kohtuotsuses nr 3-3-1-50-16 viidanud, et keelatud annetuse riigieelarvesse kandmine oleks karistuslik meede. Eelnõus tehtud muudatuste kohaselt tuleb keelatud annetuse igal juhul kanda viivitamatult riigieelarvesse.

Eelnõu § 1 punkti 3 muudatuse kohaselt on erakond kohustatud kandma rahalise keelatud annetuse viivitamata riigieelarvesse.

Eelnõu § 1 punktiga 4 sätestatakse valimiskampaania kuludeks ülempiir, milleks on 1000 000 eurot.

Eelnõu § 1 punktiga 5 sätestatakse muudatus, mille kohaselt füüsilised või juriidilised isikud, kes kalendriaasta jooksul tellivad või viivad omal algatusel läbi uuringuid, milles küsitakse inimeste poliitilisi eelistusi, peavad avaldama uuringu rahastaja ning uuringu sisu juhul, kui nende eest tasutakse üle 10 000 euro ühes kalendriaastas. Uuringu rahastaja ja sisu

avalikustatakse Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjoni veebilehel kolme kuu jooksul uuringu tellimisest või selle tulemuste avaldamisest. Avalikustamata jäetud uuringu rahastamine loetakse keelatud annetuseks erakonnale.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus ei kasutata uusi mõisteid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusega

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Eelnõu seaduseks saamisel tugevdab erakondade rahalist sõltumatust, läbipaistvust ja ausat poliitilist konkurentsi, millel on järgmised positiivsed mõjud:

- väheneb korruptsioonioht ja poliitiline mõjutamine raha kaudu;
- suureneb valijate usaldus erakondade vastu;
- tagatakse võrdsemad võimalused väiksematele ja uutele erakondadele;
- toetatakse demokraatia põhialust – poliitikat ei tohi osta rahaga.

Muudatuste toel muutub Eesti poliitika ausamaks ja läbipaistvamaks, mis suurendab kodanike usaldust Eesti poliitilise süsteemi suhtes. See omakorda panustab Eesti põhiseadusliku korra tagamisse.

7. Seaduse rakendamisega seotud eeldatavad kulud

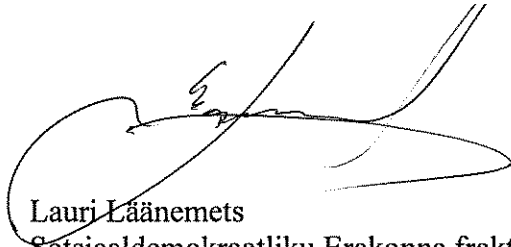
Seaduse rakendamisega ei kaasne täiendavaid kulusid riigieelarvele. Eelnõuga nähakse ette kohustus kanda keelatud annetus alati riigieelarvesse.

8. Rakendusaktid

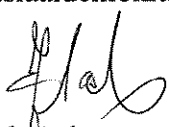
Eelnõu seadusena rakendamine ei eelda uusi rakendusakte.

9. Seaduse jõustumine

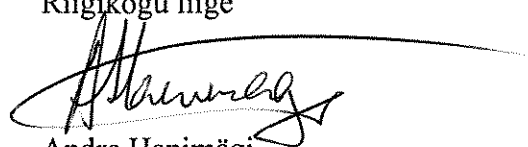
Seadus jõustub 1. jaanuaril 2026.

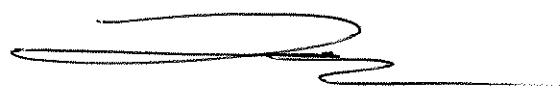
Lauri Läänemets
Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni esimees

Jaak Aab
Riigikogu liige

Andre Hanimägi
Riigikogu liige

Züleyxa Izmailova
Riigikogu liige

(allkirjastatud digitaalselt)
Ester Karuse
Riigikogu liige

Tanel Kiik
Riigikogu liige